

підходи, які виразно простежуються в цьому виданні, можуть позитивно вплинути на загальну трансформацію продукування енциклопедичного знання. А це надзвичайно важливо в умовах сучасного постійно прогресуючого інформаційного буму, який містить у собі явні загрози втрати орієнтирів, дегуманізації та перенасиченості «надмірною» інформацією.

Видавцям, редакторам і авторам наступних томів енциклопедії НТШ можна побажати натхнення та наполегливості у реалізації складного, але надзвичайно важливого для розвитку української науки проєкту.

DOI: 10.31651/2076-5908-2021-1-139-141

Хоменко Денис Володимирович,
аспірант, старший лаборант кафедри
історії України Черкаського
національного університету
імені Богдана Хмельницького,
Orcid ID: 0000-0002-3369-9239
e-mail: homenkodenis96@gmail.com

**НАРОДЫ И КУЛЬТУРЫ СЛАВЯНСКОГО МИРА
ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В ИСТОРИЧЕСКОЙ РЕТРОСПЕКТИВЕ
(Беларусь, Украина, Россия, Польша). Сборник научных статей
/ ред.-сост. А.Д. Дудько – Гродно: «ЮрСаПринт, 2020. – 338 с.**

Важливим чинником входження української історичної науки в загальноєвропейський інтелектуальний простір є історіографічний діалог між науковцями різних країн та різних дослідницьких напрямків. Яскравим прикладом такого діалогу є видання «Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша). Сборник научных статей / ред.-сост. А.Д. Дудько – Гродно: «ЮрСаПринт, 2020. – 338 с.», яке видане під патронатом Міжнародної асоціації білорусистів, Гродненського державного університету імені Янки Купали (Білорусь) та Центру міждисциплінарних досліджень діаспор і закордонного білорусознавства. Збірник містить статті 64 авторів – істориків, філологів, соціальних антропологів із Білорусі, України, Польщі, Росії, Швейцарії.

Вказане видання присвячене 70-річчю від дня народження знаного дослідника-історіографа, доктора історичних наук, професора Гродненського державного університету імені Янки Купали Дмитра Карєва (нар. 25.12.1949). Сфера наукових інтересів ученого надзвичайно різноманітна. У ній превалює передусім історіографічний аспект наукових пошуків. Поряд з цим його захоплює історія і культура народів Центрально-Східної Європи (Білорусь, Україна, Польща, Росія, Литва) XVI – початку XXI ст., джерелознавство, історична географія і демографія, історія економічної думки Білорусі та інтелектуальна історія східнослов'янських народів XVI – початку XXI ст., теорія і історія менеджменту, проблеми державно-правового регулювання соціально-культурної сфери, краєзнавство (Дет.: Михайлюк Ю.М. Відомому білоруському історіографу Дмитру Карєву – 70 років!// Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки. – 2019. – № 2. – С. 130-133.).

Відкриває збірник стаття, авторства Наталії Козловської, Геннадія Васюка та Юрія Михайлюка, присвячена життєвому шляху та науковій діяльності ювіляра – Дмитра Карєва. Також поданий список основних праць дослідника і літератури про нього.

Наступні матеріали стосуються різнопланової проблематики, що зумовило цілком виправданий поділ наукового доробку на три тематичних розділи.

Перший розділ присвячений середньовічним та модерним студіям «От средних веков к новому времени» у Білорусі, Україні, Росії та Польщі. У ньому презентовано 23 розвідки, у яких розкрито важливі теоретичні і методологічні аспекти дослідження середньовічного та нового періоду історії слов'янських народів. Особливу увагу тут привертають статті

істориків Черкаського національного університету. Зокрема, Юрій Присяжнюк «Перспективи консолідації Русі-України першої половини XVII ст. в конфесійній політиці руських митрополитів» проаналізував складну траєкторію консолідації русинів (українців) першої половини XVII ст. у контексті створення ранньомодерної нації, з урахуванням геополітичних та інших умов діяльності православних та греко-католицьких митрополитів.

У статті Віталія Масненка «Юрій Немирич як репрезентант протестантів-аріан у візії В'ячеслава Липинського» представлений історіографічний образ Юрія Немирича як українського політика, військового начальника та дипломата, за реконструкцією В'ячеслава Липинського. Основна увага зосереджена на відмінних рисах згаданої історичної постаті як зразкового представника української знаті, яка долучилася до будівництва Української держави XVII ст. Початкова релігійна приналежність Немирича до протестантизму (аріанства) розглядається В. Масненком як своєрідний інтелектуальний міст і важливий дисидентський досвід, який приведе його до союзу з козацтвом та активної участі у розвитку української державності. Також особлива увага приділяється його європейській орієнтації.

Проблемі розвитку історичної думки в ранньомодерний час присвячена розвідка білоруської дослідниці Анни Бідної «Историческая мысль ВКЛ второй половины XVI – начала XVII века». Авторка доводить, що трансформація суспільної історичної свідомості ВКЛ з другої половини XVI ст. була обумовлена глибокими соціальними, політичними, культурними змінами, такими як Люблінська унія, різні напрямки реформації, активізація соціальної напруги, Берестейська унія, контрреформація. Як наслідок спостерігається бурхливий розвиток публіцистичного жанру. Наголошено, що в історіографії зазначеного періоду відбуваються зміни від літопису до нового типу історичних творів, активізується розвиток історико-мемуарної прози.

Проблематика та особливості реформації та контрреформації в слов'янських землях виступають предметом розгляду в статтях Т. Кручковського «Реформація в Речи Посполитой в оценке русской историографии XIX – начала XX века», В. Ластовського «Реформація в поглядах митрополита Іларіона (Огієнка)», В. Гальцова «Кенигсбергский университет – центр реформационной идеологии и культуры Восточной Европы XVI–XVIII вв.», С. Морозової «Рэфармацыя і змена культурна-канфесійнай сітуацыі на беларускіх землях у другой палове XVI ст.» та ін.

Професор Білостокського університету (Польща) Антоній Миронович розкрив нові аспекти боротьби Православної церкви і протестантів за збереження релігійних свобод у Речі Посполитій у перші десятиліття після Берестейського унійного собору.

У наступному розділі «XX век: славянский мир Восточной Европы в эпоху войн и революций» автори продовжують обговорювати історичні закономірності та проблематику, але тепер в епоху Новітнього часу. Наприклад, роль Юзефа Пілсудського у формуванні польської державності, створення культури його особи та особливого, емоційного сприйняття особистості польського «Команданта» проаналізовано у статті Є. Пашкович «Юзеф Пилсудский и его роль в возрождении польской государственности в официальном дискурсе 1920–1930-х гг. (на примере Полесского воеводства)».

Комплексний аналіз білорусько-німецьких відносин 1991–2019 рр. дослідив М. Стрелец у статті «Германский вектор внешней политики Республики Беларусь: попытка комплексного анализа». Автор детально простежує етапи міждержавних стосунків, висвітлюючи специфіку кожного з них, аналізує політичні та неполітичні складові німецької вектора зовнішньої політики Білорусі.

Низка статей, авторства І. Єленської, Є. Розенблата, С. Сілової, М. Колодей, В. Белозоровича, присвячена різним аспектам дослідження проблеми Голокосту в білоруському контексті.

Завершує збірник наукових статей третій розділ, тексти якого фокусуються на дослідженні соціуму та історичної науки «довгого» XIX ст. та Новітньої історії. А. Хотеев пропонує огляд археографічної традиції в російській історичній періодиці другої половини XIX – початку XX століть, на яку вплинули цензурні фільтри Російської імперії.

Трактування М. Довнар-Запольським та П. Клепацьким диференціації української еліти у XV-XVI ст. проаналізовано у статті Ю. Михайлюка.

Спробу створити ретроспективне бачення ідеологічного контролю цензури над культурною спадщиною Великого князівства Литовського, що зберігається в радянських білоруських архівах, бібліотеках та музеях, здійснив А. Гужалоускі у статті «Культурная спадчына ВКЛ і цензурны кантроль у БССР у 1919–1941 гг.». Дослідник доводить, що паралельно зі спробами державної влади збирати, зберігати та використовувати білоруську національну спадщину у 1920-х роках, загинула велика кількість історичних реліквій, дорогоцінних творів мистецтва, унікальних старовинних книг та документів періоду Великого Князівства Литовського. Це стало результатом кампанії масових чисток в архівах і бібліотеках та продажу музейних предметів на міжнародному ринку мистецтв.

Питанню сутності радянської українізації в сучасній українській історіографії присвячена розвідка російської історикіні Є. Борисенко. Авторка наголошує, що під час аналізу явища «українізації» домінує національна парадигма: українські історики зазвичай підкреслюють роль національного руху та пов'язані з ним відцентрові тенденції щодо долі різних територій колишньої Російської імперії, аналізується, перш за все, метод національного будівництва, цілеспрямований курс на утвердження українського характеру соціокультурного простору тієї чи іншої території шляхом спеціальної мовної, культурної та кадрової політики.

Ще одна стаття В. Масненка «Сучасні українсько-російські суперечності в оцінках минувшини: спроби діалогу істориків на фоні протистояння політиків» присвячена узагальненню конфронтаційних аспектів офіційної політики пам'яті, які реалізуються владними елітами в Україні та Росії. Науковець стверджує, що надмірна політизація оцінки минулого створює труднощі для співпраці між українськими та російськими істориками. У статті автором проаналізовано спроби наукового діалогу в таких умовах та визначено коло спірних питань, які становлять взаємний науковий інтерес, а також низьку ефективність їх обговорення. Дослідник стверджує, що контакти між українськими та російськими істориками не набули характеру повноцінного діалогу, а перешкодами для порозуміння є упередженість до концептуальних основ національної історіографії та стереотипи мислення, успадковані від традицій великодержавної спадщини.

Дослідженню зарубіжного українознавства, його змісту, періодизації, інституційної структури, фінансування присвячена стаття А. Атаманенко «Зарубежная украинистика: периодизация, структура и перспективы развития». Авторка визначила критерії, за якими розвиток зарубіжного українознавства поділяє на п'ять основних періодів, з відповідними підперіодами. У статті також отримала подальший розвиток запропонована свого часу Л. Винарем типологізація/систематизація наукових діаспорних установ.

Розвиток білорусознавства у Великій Британії, від часу становлення до сьогодення, розглянуто у статті Анастасії Дудько.

В цілому рецензований збірник наукових праць дає можливість скласти досить добре уявлення про актуальні проблеми історії культури, історіографії та джерелознавства слов'янських народів Східної Європи від середньовіччя до сучасності. А саме видання є помітною подією в новітній історіографії, ґрунтовним спільним науковим доробком науковців із розкриття актуальних проблем історії та історіографії України, Білорусі, Польщі та Росії у європейському контексті.

Сподіваємося, що ця праця буде належно оцінена передусім науковцями-істориками, а також усіма, хто цікавиться історією.

